

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ
РИЛСКИ“, БЛАГОЕВГРАД
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПО ПСИХОЛОГИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

***“Интегриране на учениците със специални
образователни потребности в училищния живот.
Прилагане на структуриран приобщаващ модел”***

За присъждане на образователната и научна степен „Доктор”
в област на висшето образование 3. Социални, стопански и
правни науки, Професионално направление 3.2 Психология,
научна специалност „ Педагогическа и възрастова психология”

Докторант: Вайос Паноургиас

Научен ръководител: доц. доктор Стоил Мавродиев,

Благоевград, 2021

Дисертационната работа беше обсъдена и предложена за защита на заседание на катедрата по Психология към Философския факултет на Югозападния университет "Неофит Рилски" - Благоевград на 22-ри март 2021.

В своето съдържание дисертацията включва въведение, пет раздела (преглед на литературата, методология, резултати, дискусия и заключения), приноси и практически резултати. Текстът е в обем от 132 страници, които включват 37 таблици. Цитираната литература обхваща 66 заглавия на английски език .

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 21-ви май, 2021 година от ... ч. в зала, първи корпус на ЮЗУ " НеофитРилски " - Благоевград , пред научно жури.

Защитаваните материали са на разположение в офиса на катедрата по Психология, трети етаж, първи корпус на Югозападния университет "Неофит Рилски" - Благоевград

Резюме

Това изследване е фокусирано върху уврежданията на работоспособността, които значително намаляват качеството на живот. През годините е постигнат значителен напредък в начина, по който обществото и неговите институции гледат на тях и се грижат за засегнатите от тях. Внедряването на засегнатите в образованието е цел, която повечето образователни системи си поставят в днешно време, но е и много трудно достижима. Приобщаващото образование подчертава, че децата с увреждания трябва да участват както в образователните процеси, така и в местните и социалните дейности.

Изследователят създаде и внедри структуриран приобщаващ модел, който има за цел да помогне на учениците с увреждания да придобият социални умения и да постигнат приобщаване както в училище, така и извън него. Бихме могли да се възползваме от това да знаем повече за процеса на включване на ученици с увреждания като професионална практика и това е това, върху което текущото изследване се опитва да хвърли светлина. Изследването има за цел да допринесе в областите на училищната психология и педагогика, като ги обогати с помощта на своите резултати.

След прилагането на модела имаше значителна промяна в начина, по който учениците с увреждания се чувстваха, те бяха по-щастливи и по-уверени. Техните съученици също отбелязаха, че са се чувствали много по-близки със своите

връстници с увреждания. Участващите възрастни отбелязаха, че са придобили ценна експертиза и че прилагането на модела е променило възприятието им към уврежданията.

Теоретична част

Училищната среда

Училищната среда е сложна система, състояща се от множество части. Различните аспекти включват:

-Качеството на взаимоотношенията между връстници и възпитатели

-Нивото, на което училището се разглежда както като безопасно място, така и като такова, прилагащо грижи

-Нивото, до което учениците, майките и бащите и екипът са свързани в колективно вземане на решения

-Степента, до която има големи перспективи за образователен успех на учениците

Институция, която има положителна училищна среда, се счита за приветлива (както за учениците, майките и бащите, така и за персонала), а също така се характеризира с уважителна комуникация между хората. Учениците са вдъхновени да напредват, а персоналът оценява качеството на образованието. Заведението е подредено, добре поддържано и приветливо. Комбинацията от тези характеристики води до това, че институцията се възприема като добро място.

Социални умения

Социалните умения обикновено се определят като социално прието поведение, което води до желаните социални резултати. От решаващо значение при оценката на социалните умения е определянето дали детето има добре изградени социални умения. Дефицит на дадено социално умение е такъв, при който у даден младеж не са налични разбирането за дадено социално умение или способността да изпълнява такова. Социалната компетентност като по-широк термин включва няколко измерения на функциониране, като емоционалната адаптация, уменията за взаимодействие, а също и когнитивните възможности. Занапред социалната способност ще се счита за обобщен термин, който отразява социалните преценки и оценки на другите, касаещи качеството на общите социални навици на индивида.

Оценка на социалните умения

Целите на оценките на социалните способности са:

- Да определя и установява както наличието на силните страни на социалните способности, така и неналичието
- Установява поведение, при което се налага намеса
- Дава информация за влиянието на околната среда върху развитието на социалните умения
- Както да предоставя данни за нужно лечение, така и да проследява напредъка му

От решаващо значение при оценката на социалните умения е определянето на това дали едно дете има изградени социални

умения. Дефицит на дадено социално умение е такъв, при който младежът не е получил разбирането за дадена социална дейност или способността да изпълнява такава. Например, едно дете може да поиска да не участва в игра поради това, че той или тя не знае как точно да попита. Дефицитът на изпълнение е такъв, при който у младежа са налични разбирането и способността да изпълнява социални умения, но младежът не винаги изпълнява умението в дадените ситуации. Още един важен въпрос при оценката на социалните умения е определянето дали детето проявява обезпокоително поведение, което нарушава способността му да участва в подходящи социални действия. Например, едно дете може да разбира как точно да поиска да влезе в игра, но на практика има повишена степен на социална тревожност, която нарушава способността му да попита. Съществуват множество възможни обезпокоителни навици, включително безпокойство, импулсивност или агресивни навици.

Начини за промяна на социалните умения

Има много различни начини за повлияване на недостига на социални умения. Много повлияващи социалните умения практики (наричани още обучения по социални умения) наблягат на увеличаване на благоприятните социални действия и използване на не препоръчителни подходи за повишаване на уменията на младежа.

Техниките за лечение чрез когнитивна поведенческа терапия се концентрират върху промяна на вътрешните познавателни

способности на индивида, съчетани с подходи за намеса в поведението, за да се повиши саморегулацията на поведението и способностите за решаване на проблеми. Две от най-често срещаните опознавателно-поведенчески процедури за подобрене на социалните умения са наставничеството и решаването на социални проблеми. Обучението е метод с директна насока, който включва обучител (напр. училищен психолог, съветник, инструктор или родител), който предоставя на младежа конкретни стъпки за изграждане на социално умение, репетира умението с младежа и след това дава конкретни коментари, за да поправи и подобри представянето на младежа. Социалните аналитични подходи се концентрират върху обучението на младежите в процеса на разрешаване на социални или междуличностни проблеми.

Методи за оценка

Непосредственото наблюдение на поведението е жизненоважен инструмент за анализ на много поведенчески, социални и емоционални проблеми у децата, и у юношите. Непосредственото наблюдение е процедура, при която наблюдателят установява навиците, влизачи в интересите на терапията, след което методично наблюдава, и документира целевите действия. Тази техника позволява на наблюдателя да събира лични подробности относно действията на човек, тъй като се провежда в интерактивна среда. Събирането на тази информация е по-вероятно да даде разбиране за възникващите

проблеми, както и да се предотврати създаването на навици, състоящи се както от проблематично, така и от предпочитано поведение. От избрания вид наблюдение се очаква да оцени индивидите в естествената им ежедневна среда (например на детската площадка, в клас).

Ролята на училищните психолози

Училищните психолози обикновено използват социално-емоционални анализи като част от процедурата за събиране на информация, за да определят евентуалната нужда от по специално образователно обучение; за да осигуряват ранно наблюдение за бъдещи проблеми; или за подготовка на социални, поведенчески или емоционални лечения. Анализи се използват същевременно за наблюдение и оценка на плановете за подпомагане за да се определи тяхната ефективност. Тъй като разнообразието на населението на съвременните общества продължава да нараства, на училищните психолози ще бъде все по-трудно да изпълняват и включват оценявания, които са тактични спрямо културата, етническата култура, както и към различни други видове различия. Тази тактичност е важна за получаването на точна информация, тъй като културата, както и други форми на различия, несъмнено оформят стила на социална комуникация, начина на поведение и идеите на човека

Тормоз и превръщане в жертви

Тормозът в училищата е основен и често срещан проблем и учениците с увреждания са най-предразположените жертви на

това. Проучвания, проведени по целия свят, са установили неблагоприятното въздействие на тормоза както върху младежи, които биват тормозени, така и върху тези, които тормозят другите. Повишаването на интереса постави тормоза във фокуса на общественото мнение. Наскоро законодателните органи започнаха да налагат институциите да предприемат активни действия за намаляване на всяването на страх у съученици. Значително предизвикателство за надеждното избягване е отсъствието на разпознаване и лечение от страта на възрастните спрямо проблеми с всяването на страх. Децата съобщават, че възрастните рядко се намесват в проблемите с тормозене и че когато се намесят, реагират неправилно, а наблюдателните изследвания потвърждават нисък процент на намеса от страна на възрастните.

За избягване на тормоза е много важно училището да има положителна учебна среда. Такава институция, се счита за приветлива (както за учениците, майките и бащите, така и за персонала), а също така се характеризира с уважителна комуникация между хората. Учениците са вдъхновени да напредват, а персоналетът оценява качеството на образованието. Заведението е подредено, добре поддържано и приветливо. Комбинацията от тези характеристики води до това, че институцията се възприема като добро място

Голяма част от ефективността на изследванията на програмата за избягване на тормоз се дължи на проекти за намаляване на всяването на страх в училищата в различни страни. Тези

програми подчертават цяла училищна стратегия към предотвратяване на тормоза. Целите, обичайни за цялата училищна среда, включват установяване на ефективни общоучилищни политики, а също и политики, свързани с всяването на страх, повишаване на осведомеността и отзивчивостта на персонала, анкетиране на ученици относно техните преживявания и повишаване на разбирането от страна на родителите за проблемите с тормоза. Внедряването на такива модели всъщност е свързано с намаляване на документираните случаи на ученическо всяване на страх, подобрена дисциплина в класната стая, дори по-благоприятни мнения у учениците спрямо образованието и увеличаване на желанието на учениците да търсят помощ в случай на всяване на страх от ъученици. По-специално, програмите за предотвратяване на всяването на страх ефективно намаляват всяването на страх в училище.

Предизвикателства пред избягването на заплахи в училище

Значително предизвикателство за надеждното предотвратяване е отсъствието на припознаване и подпомагане от страна на възрастните на връзка с проблемите на сплашването. Децата съобщават, че възрастните рядко се намесват в проблемите с тормоза и, че когато се намесят, реагират неправилно, а наблюдателните изследвания потвърждават нисък процент на намеса от страна на възрастни. На всичко отгоре, тормозът обикновено се извършва в контролирани места в училище като детската

площадка, автобуса и коридорите; а и много ученици не съобщават, че са били тормозени на възрастните.

Възможни намеси в училище

Голяма част от изследванията за ефективността на програмите за избягване на тормоз се дължат на проекти за намаляване на всяването на страх в училищата в различни страни. Тези програми наблягат на стратегията на „единното училище“ за предотвратяване на тормоза. Целите, обичайни за цяла училищна техника, включват установяване на ефективни общоучилищни политики, а също и политики, свързани със всяването на страх, повишаване на осведомеността и отзивчивостта на персонала, анкетиране на обучаемите относно техните преживявания, както и повишаване на разбирането от страна на родителите спрямо проблемите с тормоза. Внедряването на такива модели всъщност е свързано с намаляване на установените случаи на всяване на страх от съученици, подобрена дисциплина в класната стая, дори по-благоприятни възгледи у учениците спрямо образованието, както и увеличаване на желанието у учениците да търсят помощ в случай на всяване на страх. По-специално, програмите за предотвратяване на всяването на страх ефективно намаляват всяването на страх в училище

Приложен анализ на поведението

Приложният анализ на поведението представлява изследователската област и прилагането на принципи на

поведение с цел стимулиране на действия, които са припознати като жизненоважни за културата. Голямото вложено значение у термина поведение в тази интерпретация е умишлена; показва общия акцент и също така посочва атрибута на полето. Докато други психологически модели се опитват да преценят и в някои случаи да променят мислите, усещанията, разбиранията, както и осъзнаването на нещата, поведението е характеристиката на приложния анализ на поведението. Поведението е това, което се измерва и поведението е това, което се променя. Броят и видовете поведения, които са важни за обществото, изглеждат почти неограничени - няколко примера за нежелани действия са самонараняване, отклоняващо се поведение като кражба, опасни действия като шофиране в неподходящо състояние или недостатъчно добро поведение като например когато дете в клас не може даде идеалния отговор на въпрос на инструктор. Списъкът може да продължи безкрайно.

Изследователска част

Описание на целта на изследването

Разработване, внедряване и оценка на психо-образователна намеса спрямо поведението и психосоциалната адаптация при ученици със специални образователни потребности в приобщаваща среда.

Социалният аспект на интеграцията е пряко свързан с по-широкото разпространение на политика спрямо уврежданията

и образованието на хората с увреждания. Въз основа на научни данни, социалното развитие на децата, които посещават единствено специализирани училища е непълно. В разрез с това насърчаването на политиките за интеграция през последните 20 години, въпреки различната философия, която ги продиктува, и различните резултати от държава до държава, изглежда, че води до увеличаване на социалните взаимодействия на учениците с увреждания както в училище, така и в по-широката обществена среда.

Насърчаването на социалния аспект на съвместното образование и потенциалните ползи за цялата ученическа общност са свързани с много фактори, които определят вида, формата и резултатите от процедурата. По-конкретно, социалният аспект на съвместното образование се формира от политики и модели, които са по-широко проектирани и прилагани за интеграция на ученици с увреждания. Ролята, възложена на административния персонал и учителите, също е важна, както и доминиращите учебна среда и култура във всяко училище. Друг важен фактор е степента на участие на родителите и семейството и отношението на местната общност . И накрая, обхватът на приемане на услугите социални учени като психолози, социални работници и т.н. и отговорностите, които те поемат, също са от съществено значение. Гореизложените фактори си взаимодействат еднакво при оформянето и насърчаването на социалното включване на учениците с увреждания.

Това, което се опитва да направи това изследване, е да проучи дали и до каква степен систематизираните и структурирани практики на социално включване подобряват социалното включване на учениците със специални образователни потребности. Приносът на тази работа се крие в цялостното представяне и оценка на поредица от действия в училищна единица, насочени към насърчаване на социалната интеграция на учениците със специални образователни потребности и подчертаване на параметрите на социалното измерение на интеграцията, които не са проучени досега систематично. Изследователят формулира модел, наречен „структуриран приобщаващ модел“, който има за цел да улесни включването на ученици с увреждания както в училище, така и извън него. Хипотези на изследването:

1. Предполагаме, че учениците със социални образователни потребности ще имат дефицити в комуникацията и социалните умения
2. Предполагаме, че след изпълнение на тренинговия модел, създаден от дисертанта, социалните умения на учениците ще бъдат подобри.

Изследователски методи

Методите за изследване се делят на качествени и количествени. Количествените анализират степента на поява на разглежданото явление, а качествените се отнасят до същността, до специфичния характер на явлението. И двата метода позволяват на изследователя да се приближи и да се съсредоточи върху област на изследване. Важни елементи, които характеризират качествените методи, са, че те имат нормален поток и до голяма степен не са насочени от изследователя. Изследователят, следвайки качествен метод, наблюдава, интервюира, прави бележки, описва и интерпретира явленията точно такива, каквито са. Когато изследователят работи в областта, която изучава, той винаги е активен, тъй като качествените методи изискват използването на всички онези елементи, с които изследователят се сблъсква: коментари от ангажираните с обекта, нещо, което той наблюдава, дори и начина, по който субектите седят или се събират. Той трябва да записва събитията, но в същото време се сблъсква със самия себе си. Той трябва да обединява данни, дати и ситуации по логичен начин, за да направи заключение от това, което наблюдава. Това става по начина, по който той възприема присъствието на нещата и тяхното значение. След събирането на данните изследователят ще се опита да ги интерпретира с помощта на литературата или в сътрудничество с техническите науки, за да получи възможно най-добрия резултат. Осъзнаването на това кое е важното и контекста, в който то се изследва, зависи от способностите на

изследователя. Пешкин определя субективните елементи на изследователя като положителен „взрив“. Изследователят е този, който вдъхва живот на основните елементи на изследването и решава какво трябва и какво не трябва да се включва в заключенията. Неговата субективност като изследовател обаче винаги трябва да се взема предвид въпреки усилията за провеждане на обективно изследване. Качествените методи дават възможност на изследователя да се насочи към това, което означават опитът на субектите, за които те говорят, с други думи, да се задълбочи. Това, което се случва, е „фино“ описание от изследователя. Освен детайлния анализ качествените методи улавят също и „гласа“ на субекта и неговите изказвания.

В областта на образованието има някои изследователски трудности, свързани с научни въпроси, теми и предмети, които не могат да бъдат разработени и изучени количествено. Когато изследванията са свързани с проблемите на сътрудничеството от страна на възрастните за изследователите е трудно да получат полезна информация. Такова изследване изисква пряка комуникация и взаимодействие между изследователя и субектите. Това се постига до голяма степен чрез интервюта, които имат особено значение.

Описание на процедурата

Инструментите, използвани за научни изследвания, бяха полуструктурирани интервюта. Използвайки интервюто, изследователят поддържа личен контакт с всички участници и

събира материала, който го интересува, като задълбочава повече по изследваните въпроси. Много изследователи смятат интервюто за "диалог" между това в зависимост от начините, по които интервюиращият и интервюируаният формулират значението и заедно изграждат значението на въпросите и отговорите. По този начин изследователското интервю събира възможно най-много възможно най-много информация за преживяванията, мислите, нагласите и поведението на участниците, които могат свободно да развиват своите възгледи (Ainscow , 2005). Интервюто дава възможност да се изследва вътрешната перспектива на участниците, тъй като участниците представят свои собствени описания и интерпретации.

Полуструктурираните интервюта имат изследователска цел. Обикновено въпросите са отворени, за да направят отговорите по-спонтанни и ненаправлявани. Отворените въпроси позволяват на участниците да изразят своите мисли и чувства и дават възможност на интервюиращия да поиска допълнителна информация, когато е необходимо. За да се провери надеждността на ръководствата за интервюта, те се изучават и сравняват с ръководствата за интервюта от други съответни разследвания. Също така за проверка на валидността на полу-структурираните интервюта се предлага да се даде за оценка на неангажирани в случая изследователи, без да споменава целта на изследването, за да се определи дали въпросите разследват явленията.

Участници

В основното проучване участваха петима ученици на възраст дванадесет години , които посещаваха първи клас на специализирана гимназия. Основната им диагноза бе аутизъм с умерена умствена изостаналост за един от тях, тежка умствена изостаналост за трима от тях и обесивно-компулсивно разстройство за последния. Тези ученици участваха със съгласието на своите родители в акциите за социално внедряване, организирани от едно лятно училище. Изборът на горепосочените ученици бе направен въз основа на техните възраст и диагноза и факта, че те не бяха участвали в никакъв модел на интервенция, педагогическа или психологическа подкрепа. Учениците, три момчета и две момичета, били оценени от признат медицински образователен център.

Също така, в действията за социално включване, със съгласието на родителите, участваха всички 21 ученика от първи клас на лятното училище. Почти всички ученици познаваха възпитаниците на помощното училище покрай съвместни спортни дейности. Петимата ученика участваха в уроците по физическо възпитание и език по два часа всяка седмица на предмет в присъствието на училищния психолог. Освен това в групата за включване участваха доброволно, учител по езици в специализираната гимназия, учителят по езици, учителят по физическо възпитание, учителят по английски език, учителят по математика и учителят по физика на първи клас в лятното училище, училищният психолог на

специализираната гимназия, както и логопедът на специализираната гимназия. И накрая, петте майки на възпитаниците на специализираното училище взеха участие в действията за социално внедряване. Структурираният модел на внедряване започна през юни 2020 година, бе завършен през септември 2020 година и имаше обща продължителност от 2 , 5 месеца. Събирането на данни за първата фаза беше завършено през юли, а за втората фаза през септември.

Анализ на резултатите

По-долу са представени резултатите от анализа по категория (подкатегория) и група (родители, образователен персонал, ученици) на участниците.

1-ва фаза: Преди прилагането на модела

Следните отговори бяха дадени от участниците по отношение на социалните умения на учениците с увреждания.

Таблица 1 :

Процентна част от групата от участници

	Трудности в социалните умения	Агресивно или нарушаващо нормите поведение	Специфично поведение	Оттегляне	Липса на социални умения
Учител и и персонал	100%	60%	60%	60%	60%

Родители	100%	80%	60%	60%	20%
Ученици	100%	57,14%	61,88%	66,64%	47,61%

Таблица 2:

Процентна част от групата от участници

	Отсъствие на / невъзможност за сътрудничество	Рудиментарно сътрудничество	Необходимост от обучение по социални умения	Възможност за развиване на социални умения в училище
Учител и персонал	50%	37,5%	75%	62,5%
Родители	20%	80%	100%	60%
Ученици	66,66%	57,14%	90,47%	61,9%

Следните отговори бяха дадени от участниците по отношение на социалното взаимодействие на ученици с увреждания с връстници.

Таблица 3:

Процентна част от групата от участници

	Няма взаимодействие	Без участие в социални	Неравномерно участие
--	---------------------	------------------------	----------------------

	с връстници	дейности	
Учители и персонал	75%	50%	50%
Родители	20%	20%	80%
Ученици	52,38%	66,66%	33,33%

Следните отговори бяха дадени от участниците по отношение на инициативите за социален контакт.

Таблица 4 :

Процентната част от категориите от участници беше следната

	Липса на инициатива за социален контакт	Трудност и при общуването с връстници и възрастни	Отговор на инициативите на ученици с умствени увреждания за социален контакт съществуват само от познати лица	Необходимост от обоготвяване на техните социални контакти с ученици от общообразователното училище
Учител и персонал	87,5%	87,5%	87,5%	100%
Родители	80%	100%	100%	100%

Ученици	85,71%	80,95%	100%	90,47%
---------	--------	--------	------	--------

Следните отговори бяха дадени от участниците относно приемането на ученици с увреждания от техните връстници.

Таблица 5 :

Процентна част от групата от участници

	Ограничено приемане	Липса на социална подкрепа от връстници
Учителски персонал	87,5%	75%
Родители	100%	80%
Ученици	71,42%	38,09%

Следните отговори бяха дадени от участниците по отношение на отхвърлянето от страна на връстници.

Таблица 6 :

Процентна част от групата от участници

	Социално отхвърляне	Слабостите на децата с умствена изостаналост в социалното поведение, е основната причина за тяхното отхвърляне от техните	Игнориране / блокиране	Тормоз

		връстници		
Учители и персонал	87,5%	87,5%	75%	75%
Родители	100%	80%	80%	80%
Ученици	66,66%	71,42%	61,9%	42,85%

Следните отговори бяха дадени от участниците по отношение на управлението на част от участващите страни

Таблица 7 :

Процентна част от групата от участници

	Участващите учители и научен персонал, като се има предвид, че основната роля, която са призвани да играят, не оставя много място за активно участие в интеграционните процеси.	Степента на участие на всеки учител и научен персонал в интеграционните процеси се влияе главно от степента на организация и изпълнение на интервенцията	Възможност от страна на възрастните за участие в модела
Учители и персонал	75%	62,5%	100%
Родители	60%	-	100%

Следните отговори бяха дадени от участниците относно необходимостта от обучение.

Таблица 8 :

Процентна част от групата от участници

	Необходимо от обучение във философията и практикуването на интеграционния модел	Трудности в сътрудничеството	Високи очаквания на участващите	Нужда от укрепване на връзките в квартала
Учител и персонал	87,5%	75%	87,5%	87,5%
Родители	100%	100%	80%	100%

Анализ на резултатите:

2-ра фаза: След внедряването на модела

Следните отговори бяха дадени от участниците по отношение на социалните умения на учениците с увреждания.

Таблица 9 :

Съответни проценти на група участници

	Подобряване на социалните умения	Свободната игра допринесе за подобряване на социалните умения	Засилено социално взаимодействие	Отбелязано подобрене при всички ученици

Учител и персонал	100%	75%	87,5%	100%
Родители	100%	80%	100%	100%
Ученици	90,47%	80,95%	90,47%	100%

Следните отговори бяха дадени от участниците по отношение на взаимодействието с връстници.

Таблица 10 :

Процентна част от групата от участници

	Взаимодействие в групови игри	Активна участие	Предприемна инициативи за взаимодействие със своите връстници	Значително подобрение на социалното взаимодействие
Учител и персонал	87,5%	75%	75%	100%
Родители	80%	80%	80%	100%
Ученици	85,71%	71,42%	76,19%	90,47%

Следните отговори бяха дадени от участниците по отношение на различията в разпределянето.

Таблица 11: *Процентна част от групата от участници*

	Приемане от връстници	Липса на отхвърляне	Липса на всяване на страх
Учители и персонал	87,5%	87,5%	87,5%
Родители	80%	80%	100%
Ученици	95,23%	85,71%	95,23%

Следните отговори бяха дадени от участниците относно управлението на част от участващия персонал (родители, учители, специален персонал).

Таблица 12 :

Процентна част от групата от участници

	По-позитивно отношение към увреждането	Променено възприятие за тяхната роля	Моделът беше полезен при всички възникнали трудности
Учители и персонал	75%	75%	100%
Родители	80%	80%	100%

Следните отговори бяха дадени от участниците по отношение на оценката на намесата.

Таблица 13:

Процентна част от групата от участници

	Полезно за участва	Подобряване на социално	Необходимост от продълж	Ефективното сътрудни	Предложения за

	щите	то взаимоде йствие извън училище	аване на модела	чество беше основната причина за успеха на модела	подобре ния
Учит ели и персо нал	100%	100%	100%	87,5%	87,5%
Родит ели	100%	100%	80%	80%	80%
Учен ици	100%	-	100%	-	-

Дискусия

По отношение на нивото на социално взаимодействие на учениците с увреждания преди прилагането на модела на включване, данните от изследването подчертават липсата на систематичен социален контакт и взаимодействие на учениците с умствена изостаналост с техните връстници, въпреки че те са се познавали, тъй като са посещавали общи занятия по атлетика. Учениците с интелектуални затруднения не биха били предприели инициативи за социален контакт с никого, оставали отдръпнати и изолирани както в училищната среда, така и извън нея, а социалните им взаимодействия бяха ограничени до възрастните, които се грижеха за тяхното

образование. Взаимодействието с връстници както в училище, така и в квартала се провеждало без методологично планиране от участващите възрастни, обикновено по начин, който бил възприеман от обичайно-развитите деца като не особено любезен или твърде настоятелен. Това било свързано с дейности, които често не се изпълнявали поради недостатъчна наличност на участници, нямат специфично значение или не са приятни за участниците.

Също така, начинът на преподаване, оценяване и комуникация на учителите с учениците не е целял насърчаването и култивирането на систематични междуличностни отношения между всички ученици, инвалиди и неинвалиди, тъй като най-важната характеристика е била личната учебна ефективност на всяко дете . Горната слабост по отношение на междуличностните взаимоотношения на децата също е идентифицирана в по-широкия социален живот и дори извън училищната среда, където конкуренцията е била доминираща, където е била налице необходимостта всяко дете да се откроява във всичко, с което се занимава. По този начин култивирането на колективно съзнание и съвместни дейности с връстници не бе приоритет, което засилвало социалната изолация на учениците с умствена изостаналост.

От друга страна, след завършване на модела за социално включване, социалните взаимодействия на участващите ученици от специалното и общообразователното училище се разграничават както количествено, така и качествено, в съответствие с наблюдаваното поведение и доклади на

участващите. По-конкретно, отдръпването и самотата на ученици с интелектуални затруднения значително намаляха както по време на свободната игра, така и при организираните дейности с връстници, като в същото време социалните взаимодействия между умствено изостанали ученици и участващите в програмата, възрастни, както и връстници, значително се увеличи, в училище и в квартала. В допълнение някои от горепосочените ученици са стигнали до това да поемат инициативи в хода на извършване на социални дейности. По този начин участващите ученици от специалното училище бяха активизирани и започнаха да участват наравно в почти всяка дейност, включваща ученици на тяхната възраст, до степента, до която когнитивните им способности го позволяват, фокусирайки се върху своите желания и повишавайки своите запознаване с колективните процеси в училището и местната общност.

От друга страна, данните от изследванията на втората фаза показват промени във възприятията и поведението на участващите ученици с типично развитие спрямо учениците от специалното училище, които са участвали в изпълнението на модела. По-подробно, в сравнение с първата фаза, приемането на четирите ученици с умствена изостаналост се увеличи значително от страна на техните връстници, които участваха в дейностите по модела.

Основна цел на това изследване беше да се изследва ролята на участващите възрастни (учители, социални учени, родители) във връзка с насърчаването на социалното включване на

умствено изостанали ученици, преди и след изпълнението на намесата. Нагласите на всички лица, участващи в процедури с увреждания и интеграция през първата фаза на изследователския процес, не се различават от библиографски записаните нагласи на съответните групи от населението, които не са участвали в нито един организиран модел в подкрепа на социалното включване на учениците с увреждания. По-конкретно, по време на първата фаза на изследването бе установено, че въпреки, че учителите на идеологическо и теоретично ниво подкрепят моделите на социално включване, на практика и в училищния живот, имаха задръжки и търсеха подкрепата на изследователя, прехвърляха отговорността за прилагане на модела върху него и върху администрацията. По отношение на интеграцията на конкретните ученици от специалното училище, мнозинството от тях смятаха, че горепосочените ученици могат да възпрепятстват безпрепятственото функциониране на общото училище и по този начин да предизвикат нежелани реакции от страна на учениците от общото образование. В резултат на това учителите бяха въздържани по отношение на евентуалния успех на интеграционните модели за ученици с интелектуални затруднения.

Заклучение

Образователните изследвания са област, която е достигнала големи постижения през годините и е оказала голямо влияние

върху практиките, които съвременните общества прилагат в образованието. Нашият възглед за детството, както и за **алгологията** на децата и юношите, значително се различава от доминиращия възглед преди петдесет години. Днес образованието за ученици с увреждания е област, която привлича много внимание и се счита за изключително важно, че на всички се предоставят равни възможности през училищните години. Важно е обаче да се изясни, че промяната в доминиращата култура на училището не означава промяна в доминиращата култура в обществото и културата спрямо хората с увреждания в него. Структурните промени в образователната система, в допълнение към промените в доминиращия манталитет, изискват радикални преобразувания на ниво образователна политика както за ученици с увреждания, така и за такива без увреждания.

Ограничение на изследването и допълнителни заключения

Проучването имаше най-добрите намерения да анализира ефектите, които структуриран приобщаващ модел би могъл да има спрямо физическото състояние на учениците с увреждания, подобряването на техните социални умения и приемането им от страна на връстниците. Изследването обаче бе проведено за период от само два месеца и половина в едно училище, така че резултатите са ограничени до конкретната извадка. Необходимо е моделът да бъде продължен в училището и в квартала, за да могат резултатите да продължат в дългосрочен план. Прилагането на подобни модели трябва

да се извършва систематично, за да се гарантира, че ефектите им ще бъдат широко разпространени.

Приноси

1. Изчерпателен литературен преглед на предизвикателствата, пред които са изправени учениците с увреждания в училищния си живот.
2. Изследването подчертава ролята на училищния психолог, обогатява теорията и практиката с ценно средство, което може да се улесни процеса на включване на учениците с увреждания.
3. Констатации, предполагащи, че приемането на ученици с увреждания от връстници и възрастни може да бъде подобро и извън училищната среда, в квартала.
4. Констатации, които показват положителна диференциация във възприемането на уврежданията от учители, родители и връстници.

Публикации

Vaios Panourgias (2019). An analysis of educational policies regarding the disabled students. The principles of normalization, integration and inclusion. Yearbook of Psychology

Vaios Panourgias (2019). Defining disability. Different models that have been proposed and how they reflect social ideas. Yearbook of Psychology

Vaios Panourgias (2021). An analysis of the genetic, psychological and physiological aspects of autism. Yearbook of Psychology

Долуподписаният Александр Дмитриевич Гергинов удостоверявам автентичността на направения от мен превод. Наясно съм, че нося наказателна отговорност по член 290, ал. 2 от Наказателния кодекс на Република България.